

ИНИЦИЈАЦИЈСКА СТРУКТУРА И ЗНАЧЕЊЕ СРПСКЕ БАЈКЕ

– ЕТНОЛОШКИ КОНТЕКСТ*

На овом месту инсистирамо пре свега на одгонетању извесних посебно занимљивих и специфичних аспеката који на суштински начин могу допринети проучавању бајковног феномена у општем смислу – на примеру српске фолклористичке и етнографске грађе, а у контексту мултидисциплинарно конципираног, етнолошко-антрополошког приступа. Структура текста заснована је на презентовању неколико аналитичко-тематских целина, односно на разматрању: иницијацијских мотива у српској бајци, одговарајућих структурних карактеристика и општег одређења феномена иницијације у бајковном контексту.

Кључне речи: бајка, иницијација, српска грађа, етнолошко-антрополошки контекст, структура и значење.

Уводни осврт. Бајка је сачувала низ разноврсних, прастарих мотива, тако да представља извесну врсту трезора митских и ритуалних образаца; међутим, сви мотиви које уочавамо у бајкама могу се груписати око јединственог заједничког језгра, тј. семантичке базе коју је могуће разматрати са различитих аспеката али првенствено у вези са идејом херојског подвига и узрастања личности. Наиме, феномен бајке налази се у непосредној вези са иницијацијом, представама о смрти и путовању у „други свет”, при чему се и јунаков боравак у оностраним просторима такође своди на иницијацију, тако да се она недвосмислено сагледава као основни бајковни значењски комплекс.¹

Иницијацијски мотиви у српским бајкама. У српској бајци срећемо изузетно велики број мотива непосредно повезаних са иницијацијом (управо у духу доказа и закључака В. Пропа). На пример, наилазимо на појаву типичног иницијацијског семантичког комплекса везаног за *кућу у шуми*², са низом пратећих мотива. Илустроваћемо то нешто опширније, са неколико (12) веома живо осликаних и очуваних представа, како бисмо указали на свеprisутност иницијацијских садржаја у српским бајкама; почећемо од представе 1) куће са лобањама или костима око ње („Па га онда изведе насред двора, око којег је био све колац до коца, и на свакоме коцу по људска глава, само на једноме није била, и овај је колац све једнако викао: - Дај, баба, главу”/*Златна јабука и девет пауница*); такође је присутна и представа 2) куће са животињским карактеристикама („Онда чобан пође са змијом кроз шуму и најпосле

---

* Текст је резултат пројекта бр. 147020: *Србија између традиционализма и модернизације: Етнолошка/антрополошка проучавања културних процеса у Србији*, који финансира Министарство науке Републике Србије.

¹ В. у: Vladimir Prop, *Historijski korijeni bajke*, Svjetlost, Sarajevo, 1990, 533-534.

² В. поглавље *Velika kuća* у: исто, 175-253.

дође на једну капију која је била од самих змија”/Немушти језик); затим представа 3) куће у којој је девојка/жена/баба/вештица („Прошао је девет светова и кад дође на крај деветога света, нађе једну кућу и, кад у њу уђе, виде једну бабу”/Седам влашића); вишеструко су заступљени и 4) мотиви мучења и сакаћења неофита, тј. одсецања прста или руке и сродних мотива („- Пружи прст, Грбо, кроз кључаоницу да видим јеси ли добар за ражањ”/Грбо и краљ ђаволски; „Ражали се слугама те јој само руке осјекоше (...) а њу несретњицу онако оставе саму у пустињи без рука”/Зла маћеха); ту је и 5) мотив грађења куће у шуми („Онда он весео узме из воде новчић, и метне га у џеп, па отиде у шуму и начини малу колебицу, и онде стане живети”/Права се мука не да сакрити); 6) мотив намештене куће у шуми („Кад је била ноћ, дођу они у једну шуму, и ту нађу једну кућу. Кад унутра, али столови намјештени, тањираи накладени, само да се једе”/Царев син и Оштар Дан); веома раширени 7) мотив чланова мушке дружине који не дозвољавају прилаз кући („Ишао је он тако, ишао, боме дође усред шуме пред једну колибу. Пред колибом сједе двије грдне јуначине, страшно их је било погледати, а некмоли с њима бесједити”/Краварић Марко); затим, са становишта иницијацијског комплекса, посебно индикативни 8) мотив поделе послова у мушкој дружини („Е, браћо, ако ће се живљети, мора се и радити, стога ако сте споразумни са мном, а ви хајте данас у лов, а ја ћу остати да справљам ручак и да пазим кућу”/Краварић Марко) и с њим повезани 9) мотив девојке која постаје сестра члановима дружине („- Чујте, децо, да вам мати каже. Ви сте моји синови, а она нека ми буде кћи. Ви сте браћа, а она нека вам буде сестра. И браћа се том пресудом задовољише”/Седам влашића); у исти комплекс спадају и 10) мотиви храњења животиња које чувају улаз у кућу/град („Јер кад се дође у град, на капији стоје дванаест лавова и чувају град: ко год се прикучи, одмах га растргну”/У лажи су кратке ноге), као и 11) мотиви људождерства у кући у шуми (рецимо, у бајци *Правда се помиње „чудна шума”, а у њој „још чуднија колибица”* пред којом је неки деда пио из зделе пуне вруће крви) итд. Поред наведених представа, које су само егземпларни део бајковних садржаја везаних за *кућу у шуми* и одговарајући иницијацијски комплекс, у српским бајкама су присутни и бројни мотиви, сасвим непосредно повезани са типичним иницијацијским подвизима (типа: „Него ми сад мораш урадити три посла, па ћеш је тек онда добити”/Царев син и *Лабуд девојка*; „Добро синко, даћу ти ђевојку, али најдаље до осам дана да ми добавиш коња једнога неокоћена...” итд./*Чудотворни нож*).³

³ В. пре свега у: Вук Ст. Карацић, *Српске народне приповијетке*, Сабрана дела Вука Карацића III, Београд, 1988; Веселин Чајкановић, *Српске народне приповетке*, Српски етнографски зборник XLI, Београд – Земун, 1927; Војислав Ђурић, *Антологија српских народних приповедака*, Источник, Београд, 2003.

Све ове представе проналазе своје објашњење у древним ритуалима, који су забележени код народа различитог порекла, првенствено широм словенског и евроазијског простора, али и читавог света.⁴ Њихово присуство у српским бајкама је знак велике старине ових бајки, као и инкорпорираности у глобални бајковни семантички систем. Међутим, постоје бајковни мотиви до чијег разјашњења долазимо управо у непосредној вези са етнографском грађом забележеном у наше време на српском етничком простору, као што је то случај, рецимо, са предањима и веровањима о борби змајева/здухаћа у сну. Наведене народне представе на непосредан начин одгонетају недоумице везане за порекло необјашњеног познанства јунака и змаја/противника у бајци, односно за природу сна у који западају јунак и његов противник пре борбе у бајци⁵; ова борба је, као што знамо, везана за главни подвиг (иницијацијског типа) бајковног јунака, налазећи се у средишту њене структуре и омогућавајући динамизам бајковне радње.

Структурни иницијацијски показатељи бајке. Структура бајковних значења: примарни и секундарни семантички код. С друге стране, пре него што пређемо и на примере непосредне иницијацијске заснованости *структуре* српских бајки, потребно је нагласити да су истраживања морфологије и историјских корена бајке показала начине на које се различити садржаји трансформишу и уклапају у веће семантичке комплексе, при чему се општа бајка може посматрати као потенцијално јединствена целина са јединственим значењским кодом (иницијацијског предзнака).⁶ У складу са овим закључцима и расположивим чињеницама можемо констатовати и да су ретке бајке које имају индивидуално значење, карактеристично само за њих, са јасно израженом поруком коју је могуће декодирати од почетка до краја у јединственом значењском кључу. Наиме, исти мотиви су присутни у различитим бајкама, и то на различите начине повезани са другим мотивима, тако да можемо говорити о томе да ове бајке имају значење тек на секундарном, другостепеном нивоу, односно о томе да оне своје значење добијају првенствено на нивоу „опште”, парадигматске бајке.⁷ У том смислу, и српске бајке најчешће имају значење (као и друге праве чаробне бајке) тек у другостепеном смислу. Иницијацијску структуру српских бајки, као и претходне констатације, најбоље можемо представити/образложити на примеру бајки: 1) *Царева кћи овца* и 2) *Баш-Челик*. Примери иницијацијске структурираности српских бајки.

---

⁴ В. бројна поређења изнесена у наведеном делу В. Пропа.

⁵ В. у: Ивица Тодоровић, *Бајковити мотиви у сновима и веровањима становништва сврљшког краја*, Етно-културолошки ЗБОРНИК V, Сврљиг, 1999, 169-171.

⁶ В. поглавље *Бајка као целина* у: V. Ргор, n. d., 533-546.

⁷ Наравно, ово је сложена проблематика чије разматрање захтева и засебан простор.

У бајци *Баш-Челик* је посредно (услед сложености и преплитања са другим бајкама)⁸ али ипак јасно – на идеалтипски начин – наглашен основни бајковни иницијацијски код, будући да су најважнија *финална постигнућа јунака бајке*, тј. резултати јунакове активности, истоветна основним иницијацијским етапама/комплексима мотива: 1) јунак је умро (када га је „посекао” Баш-Челик) и оживео (након поливања живом водом); 2) стекао је животињског помоћника (тј. три шурака – сокола, орла и змаја), што је замена за, по Пропу, историјски првобитно претварање у животињу⁹; 3) отишао је од куће и боравио у шуми, тј. у кући у шуми (животињски помоћници му чаробна средства, пера, предају у свом „двору”, који је, у ствари, новија замена за кућу у шуми); 4) радња је заснована на јунаковом трагању за девојком/женом, које се завршава (двоструким) брачним спајањем.

С друге стране, социјална подлога обреда иницијације на сасвим непосредан и врло илустративан начин сачувана је у бајци *Царева кћи овца*, за коју (у светлу претходно наведених констатација) можемо рећи да поседује и свој индивидуални семантички контекст. Другим речима, овде је читава бајка конструисана *искључиво* од главних елемената иницијације, који представљају јединствену семантичку целину са особеним значењем, карактеристичним за *мит*. У овој бајци царева ћерка, бежећи од родоскрвног оца, пролази кроз смрт (= привремена смрт) и друго рођење, што је средишњи моменат обреда иницијације; затим остаје без руку (мотив безрукости, као и мотив одсецања прста, типични су за иницијацијски контекст)¹⁰, а непосредно након тога претвара се у животињу, тј. овцу (веза са иницијацијским претварањем искушеника у животињу сасвим је јасна), чиме постаје брачно недоступна за родоскрвног оца. Дакле, јасно видимо да су овде сви основни тематски комплекси, односно мотиви, непосредно усмерени на наглашавање иницијацијске структуре и значења бајке.

Општа одређења феномена иницијације у бајковном контексту. Примарни значењски контекст. У сваком случају, српска грађа (односно целокупност досадашњих истраживања) пружа нам могућност доношења неколико општих закључака, везаних за сагледавање најзначајнијих димензија бајковно-иницијацијске парадигме (од социјалних до религијских), које ћемо крајње сажето изложити у наредном делу текста.

Иницијација и регулисање сродничких односа.

---

⁸ Тако су у бајци *Шого* комплекси мотива из бајке *Баш-Челик* – које бисмо могли одредити као "бекство од змаја", "три поклоњена живота" и "друго рођење" – замењени комплексом "заспали противник", иза чега следи идентичан крај у обе бајке.

⁹ В. у: V. Prop, n. d., 284-285.

¹⁰ Исто, 144.

Управо у домену социјалног, иницијација, чији је израз бајка, има за циљ и раздвајање дозвољених од недозвољених брачних мушко-женских односа, па су обред иницијације и регулисање сродничких (као и сексуалних) односа, као један од примарних културних чинова у раздвајању *људског* од *не-људског*, делови исте целине. Овај значењски и структурни контекст смо могли непосредно сагледати на предоченом примеру бајке *Царева кћи овца*. Као што је познато, са стицањем сексуалне зрелости, младић је (у многобројним друштвима) пролазио кроз иницијацију, коју су спроводили чланови другог (несродног) клана, односно чланови рода потенцијалне младићеве невесте.¹¹ Након овог ритуала, младићи су били оспособљени за брак, тј. друштвено и магијски способни, паралелно са стицањем физичко-биолошке способности. Обред иницијације је, стога, ритуал који је повезивао све аспекте културе: социјалну културу (= друштвена способност) са духовном (= магијска способност) и материјалном културом (у вези са просторним издвајањем и физичком способношћу). *Иницијацијско путовање у царство смрти*. Већ је констатовано да већина бајки, па и велика већина српских бајки, поседује значење првенствено у посредном/другостепеном смислу, док значење у првостепеном смислу, дакле, поседују само поједине бајке („митске приче“) и идеалтипска бајка, коју можемо назвати и „архетипском“, због јасно изражене архетипске структуре њеног примарног семантичког кода и тока. Ова идеалтипска/архетипска бајка заснована је на сценарију, блиском наведеном примеру бајке *Баш-Челик*, по којем јунак – у потрази за девојком/женом, као недостајућим делом своје физичко-социјалне и психичко-духовне стварности – путује у царство смрти, где се сукобљава са (често „свеживотињски“ – птица + риба + змија – конципираним) духом-отмичарем, тј. змајем (као идеалтипским чаробним противником)¹², након чега доживљава привремену смрт и друго рођење. Наведени семантички оквир је врло близак и основним сценаријима најзначајнијих светских религија (а пре свега *хришћанства*), сведочећи о архетипској и свечовечанској заснованости сопственог базичног кода. *Елементи идеалтипске бајке (примарна митска матрица)*. Садржај идеалтипске бајке заснива се, у ствари, на неколико основних митских, системских релација, јасно назначених управо у наведеној српској бајци *Баш-Челик*: 1) кућа/култура – шума/природа, 2) мушко – женско, 3) живот – смрт,

¹¹ У овом контексту се можемо позвати, илустрације ради, и на сврљишки народни обичај да се бадњак сече искључиво на туђем имању. В. у: Сретен Петровић, *Митологија, магија и обичаји*, Просвета – Ниш, Народни универзитет – Сврљиг, 1992, 208; И. Тодоровић, *Ритуал ума*, Посебна издања Етнографског института САНУ 53, Београд, 2005, 298-300.

¹² И у српској народној традицији змај се најчешће описује као митски ентитет који поседује карактеристике три наведене животиње; слично је и у општем бајковном контексту (уп. општи контекст и примере, превходно везане за релацију змај – риба, изнесене у поглављима *Змај и бајци* и *Змај-гутац* у: V. Prop, n. d., 329-369).

4) човек – животиња¹³; медијална стања ових односа представљају управо димензију (најнаглашенијег) сакралног семантичког простора.¹⁴ На примеру опште бајке, испољавање претходних релација може се представити и на следећи начин: јунак (*мушкарац*) одлази по своју невесту (*жена*) у привремену *смрт*/онострано – претворивши се притом у *животињу* – одакле се враћа поново рођен (*живот*), односно као преображен и потпун *човек*. А кључни догађаји преласка у онострано дешавају се у вези с објектом (*кућа* = *култура*) који се налази у *шуми* (*природа*), на граници културног и дивљег простора, односно света живих и света мртвих; кућа, наиме, симболизује присуство културног/овостраног у природном/оностраном.¹⁵ До наведене примарне митско-бајковне матрице – коју посредно предочавају и закључци В. Пропа – недвосмислено долазимо, као што смо навели, структурно-семантичком анализом најсложеније српске бајке *Баи-Челик*¹⁶, која је у себи холистички сажела парадигматски потенцијал српских бајки. Ово је истовремено пример начина на који посебно (*српска бајка*) доприноси сагледавању и разоткривању суштине општег (*идеалтипска бајка/бајковни феномен*). Додатни значењски комплекси (дигресивни контекст).

Осим непосредног иницијацијског оквира, неопходно је указати и на друге суштинске димензије бајке; овде пре свега имамо у виду архетипски контекст, захваљујући којем управо на примеру бајке можемо најефектније разматрати природу и суштину митско-ритуалног феномена у целини. *Бајка и снови*. На примеру бајке, наиме, уочавамо непосредну и објективну реалност теорије о постојању архетипова, с обзиром на – током претходних истраживања фокусирану и доказивану – повезаност бајки и снова, као и с обзиром на то да структуру основних архетипова (по Јунгу) уочавамо управо међу основним ликовима бајке (по Пропу).¹⁷ Упоредивањем ова два комплекса, односно њихових структурних особености (као и полазишта, само наизглед некомплементарних, “јунговског” и “проповског” приступа), долазимо управо до средишњег обрасца јединствене значењске матрице која се налази у основи бајковно-митског феномена.

---

¹³ В. поглавље *Иницијација архетипа* у: И. Тодоровић, *Митска истина Срба*, Звоник, Београд, 2005, 230-239.

¹⁴ У складу са структуралистичким приступом Леви-Строса, митологија је „логичко оружје за разрешавање противречности” (Е. М. Мелетински, *Поетика мита*, Нолит, Београд, б. г., 82).

¹⁵ О *кући у шуми* в. у: V. Propp, n. d. (в. напомену 2). Уп. и: Љубинко Раденковић, *Симболика света у народној магији Јужних Словена*, Просвета – Ниш, Балканолошки институт САНУ, Београд, 1996, 47-48.

¹⁶ В.: И. Тодоровић, *Опште одређење бајке на примеру српске грађе – дипломски рад*, Библиотека Одељења за етнологију и антропологију, Београд, 1996.

¹⁷ Упореди дела и закључке поменутих аутора; в. детаљније у наредном делу текста (в. напомену 24).

Другим речима, веза бајке са сновима, као објективна и јасно уочљива, већ је наглашена у студијама јунговског профила¹⁸, али потврду овог становишта пружа и непосредна теренска грађа. На пример, током теренских истраживања у источној Србији забележени су снови са мотивима идентичним или сличним оним мотивима које срећемо у бајкама са различитих простора¹⁹; такође, током ових истраживања били смо у прилици да на делу назремо механизам прерастања испричаних снова у приповетку бајковног типа, а наишли смо и на – већ поменуте – упечатљиве примере из оквира народних веровања везаних управо за снове, односно природу помињања сна у бајковном сукобу јунака и његовог противника – змаја (што је код Пропа изазвало једну од већих недоумица, која је суштински остала нерешена).²⁰

На основу претходно спроведених истраживања и одговарајућих чињеница, јасно је да се категорије као што су 1) сан, 2) бајка и 3) народна веровања – могу довести у непосредну везу, односно да блискост проучаваних садржаја снова и веровања традиционалног становништва садржајима присутним у бајкама упућује на тезу о заједничком пореклу неких од базичних аспеката наведених појава.²¹ *Семантички планови бајке и архетипски контекст.* У контексту одговарајућих истраживачких увида, управо је иницијација одредитељ идеалтипског ритуалног модела (заснованог на базичном митско-обредном сценарију) у непосредној вези са идејним контекстом обреда прелаза.²² У ствари, типична форма ритуала иницијације поседује неколико семантичких планова, од којих је најзначајнији базиран на представи о одласку у онострано/смрт и повратку натраг, са траженим лицем или предметом; на другом семантичком плану, он након изведених подвига постаје пуноправни члан заједнице; на трећем значењском нивоу овим се успоставља компактност психичке структуре – его се суочава са својом анимом, са сенком и јаством/сопством, освешћујући се и развијајући до крајњих граница сопствених могућности. Другим речима, на архетипском митско-ритуалном плану херој/победник представља его који се, уз помоћ сопства (чаробни помоћник и чаробни даривалац у бајци) – односно најдубљих слојева личности и ума – супротставља противнику (сенка/персона) и задобија тражено лице или предмет, тј. аниму – душу, недостајућу суштину која га чини оствареним људским бићем, односно чијим се присуством остварује

---

¹⁸ По Јунгу, очигледно је да „многи снови представљају слике и асоцијације које су сличне примитивним идејама, митовима и обредима” (Карл Густав Јунг, *Приступ несвесном*, у: К. Г. Јунг, *Човек и његови симболи*, Народна књига, Алфа, Београд, 1998, 47).

¹⁹ Уп.: И. Тодоровић, *Бајковити мотиви ...*, 167-169.

²⁰ В. у: V. Prop, n. d., 335 и 338.

²¹ Уп.: И. Тодоровић, *Бајковити мотиви ...*, 171.

²² О њима в. у: Арнолд Ван Генеп, *Обреди прелаза*, Српска књижевна задруга, Београд, 2005.

употпуњеност психе.²³ Основни бајковни ликови/ентитети представљају непосредан одраз четири главне (јунговске) архетипске категорије, манифестоване у двоструком облику: его је представљен кроз јунака и пошиљаоца, сенка и персону кроз противника и лажног јунака, анима и анимус преко траженог женског лица (у „мушким” бајкама) и траженог мушког лица (у „женским” бајкама), а сопство кроз чаробног помоћника и чаробног дариваоца.²⁴ *Примарна ритуална (бајковно-иницијацијска) матрица*. Исто тако, (условно) осам основних етапа дешавања карактеристичних за бајку (реконструисаних семантичким сажимањем основних Пропових бајковних функција, до којих је дошао на математички прецизан начин)²⁵ истовремено представља и основне фазе идеалтипског иницијацијског обреда, који би се такође могао свести на одговарајуће бајковне сегменте: 1) усамљивање/удаљавање, 2) недостатак, 3) одлазак, 4) стицање чаробног средства = прелиминарна иницијација, 5) борба са злим противницима = главна иницијација, 6) повратак, 7) преображавање (искушеника) и 8) венчање. Наведени систем елемената се симетрично може уклопити и у основни структурни модел типичан за обреде прелазна: 1) сепарација (усамљивање/удаљавање и недостатак), 1-2) акт дефинитивног одвајања у односу на пређашње стање (одлазак), 2) маргиналност (стицање чаробног средства = прелиминарна иницијација; борба са злим противницима = главна иницијација), 2-3) акт дефинитивног прелазна тј. напуштања претходног стања (повратак), 3) агрегација (преображавање; венчање).

Завршни осврт или Култура и природа. На самом крају треба нагласити да је примарни садржај и српске и опште бајке у уској вези са ритуалном праксом и симболиком иницијације, с обзиром на то да за велики број бајковних мотива/значењских комплекса постоји задовољавајуће објашњење тек у контексту тумачења бајке као митског/испричаног пандана (који потиче из истог извора) обреда иницијацијског типа.²⁶ Суштина процеса иницијације је управо стицање *културе*, што се у пракси феномена са иницијацијским предзнаком свело на јасно уочљиву тежњу ка превазилажењу и анулирању основних (биолошких) људских потреба односно условљености. Сама иницијација – аналогно семантичкој подлози опште тј. архетипске бајке – неизоставно представља и одлазак у смрт/онострано, а неофит/искушеник је „двапут рођени”.²⁷

²³ Уп. са текстовима и одговарајућим тумачењима К. Г. Јунга и његових следбеника; непосредно о вези бајке и архетипова в. у: К. G. Jung, *Duh bajke*, Art Press, Beograd, b. g.

²⁴ В. *Podela funkcija po likovima* у: V. Prop, *Morfologija bajke*, Prosveta, Beograd, 1982, 86-90.

²⁵ В. *Funkcije likova* у: исто, 33-71.

²⁶ В. *Bajka kao žanr* у: V. Prop, *Historijski korijeni bajke*, 536-546.

²⁷ „Знамо да се цијели обред иницијације осјећао као борављење у земљи смрти, и обратно, умрли је доживљавао све то што је доживљавао неофит” (исто, 534).

Другим речима, иницирани је онај који је превазишао и саму смрт (попут јунака бајке), као неумитност условљавања људског елемента од стране природе, односно *не-културног*. У овом смислу, карактеристичан пример представља и служење војног рока, као савремени ритуал иницијације у многоме аналоган бајковним мотивима и примарном сценарију; поједине сличности су такве природе да и у овом случају можемо говорити о „ирационалним” и архетипским основама једног од најзначајнијих савремених иницијацијских комплекса.²⁸ И на овом примеру видимо на које се све, неслућене начине идејни комплекси из древне прошлости могу повезивати са живим феноменима односно са нашом актуелном стварношћу.

РЕЗИМЕ

Бајка је, као појава, вишедимензионалног карактера, али феномен иницијације – у посебном односу са архетипском димензијом стварности – у њој има кључну улогу. Другим речима, на основу многобројних показатеља може се закључити да суштину бајке представља управо иницијација, чији је циљ био ритуално увођење у друштво, односно у свет културе, свет људског, признатих и одраслих, са венчањем као завршним чином иницијације. У њој је јасно наглашена тенденција ка превазилажењу, односно анулирању основних биолошких људских потреба и ограничења која, у овом контексту значења, представљају *природу*, у смислу *не-људског*, наспрам *културе* – духовног и *људског*. Користећи се структурно-семантичким аналитичким приступом, недвосмислено долазимо до закључка да је и у српским бајкама значајан број елемената у уској вези са иницијацијом. Наиме, ове бајке су у великој мери сачувале иницијацијску структуру и значење – о чему сведоче многобројни примери, од којих су поједини (посебно илустративни и специфични) представљени у тексту. Уз помоћ ових карактеристичних примера, као и српске етнографске грађе, долазимо до могућности разоткривања неких од суштинских образаца функционисања митско-бајковног феномена (у целини).

Ивица Тодоровић, Етнографски институт САНУ

---

²⁸ В.: И. Тодорович, *Пространство и время мужчины – в этнологическо-антропологическом контексте*, VII конгресс этнографов и антропологов России – Саранск 2007, секция 11 (у штампани).